

2. Матейко, К. І. (1996). *Український народний одяг: етнологічний словник*. Київ: Наукова думка.
3. Ніколаєва, Т. (1996). *Історія українського костюма*. Київ: Либідь.
4. Причепій, Є., & Причепій, Т. (2007). *Вишивка Східного Поділля*. Київ: Родовід.
5. Стельмахук, Г. Г. (2013). *Українське народне вбрання*. Львів: Априорі.
6. Зузяк Т.П., Вусик Н.В., Ільченко О.М. Національний жіночий одяг Вінниччини ХІХ-ХХ століть: традиції та сучасність. Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць / О.В. Марущак (голова) та [ін.]. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. – Вип. 3. – С. 107-114

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.09>

Ірина Красильникова,
Лариса Городинська,
Руслана Терещенко
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3057-4000>

e-mail: ivs1327@gmail.com

ВИШИТА СОРОЧКА В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Анотація. У статті досліджується вишита сорочка як важливий елемент української традиційної культури та феномен народного декоративно-ужиткового мистецтва. Розглянуто історичні витоки української вишивки, її художньо-стилістичні особливості та семантику орнаментальних мотивів. Особливу увагу приділено регіональним відмінностям традиційної вишивки, які сформувалися внаслідок історико-культурного розвитку різних етнографічних територій України. Проаналізовано роль вишитої сорочки у формуванні національної ідентичності та її функціонування у сучасному культурному просторі. Підкреслено значення вишитої сорочки як символу культурної пам'яті, художньої традиції та засобу репрезентації української культури у світовому контексті. Встановлено, що вишита сорочка виступає не лише елементом традиційного костюма, а й важливим соціокультурним символом, який поєднує історичну спадщину, мистецькі традиції та сучасні форми культурної комунікації.

Ключові слова: Ключові слова: українська вишивка, вишита сорочка, народний костюм, декоративно-ужиткове мистецтво, орнамент, культурна спадщина, національна ідентичність, традиційна культура.

Abstract. The article examines the embroidered shirt (vyshyvanka) as an important element of Ukrainian traditional culture and a phenomenon of folk decorative and applied art. The study analyzes the historical origins of Ukrainian embroidery, its artistic and stylistic features, and the semantic meanings of ornamental motifs. Particular attention is paid to the regional diversity of traditional embroidery, which developed as a result of the historical and cultural evolution of different ethnographic regions of Ukraine. The role of the embroidered shirt in the formation of

national identity and its functioning in the contemporary cultural space are also considered. The research emphasizes the significance of the vyshyvanka as a symbol of cultural memory, artistic tradition, and a means of representing Ukrainian culture in the global context. It is determined that the embroidered shirt functions not only as an element of traditional clothing but also as an important socio-cultural symbol that combines historical heritage, artistic traditions, and modern forms of cultural communication.

Keywords: Ukrainian embroidery, embroidered shirt, folk costume, decorative and applied arts, ornament, cultural heritage, national identity, traditional culture.

У структурі традиційної культури українського народу народний костюм займає особливе місце як важливий елемент матеріальної та духовної спадщини. Одним із ключових компонентів цього комплексу є вишита сорочка, що виступає не лише складником традиційного вбрання, а й значущим культурним та мистецьким феноменом. У сучасному науковому дискурсі вишита сорочка розглядається як носій історичної пам'яті, художніх традицій і символічних смислів, які відображають особливості світогляду українського народу. Водночас у сучасних умовах глобалізаційних процесів актуалізується питання переосмислення ролі традиційних форм народного мистецтва у формуванні національної ідентичності та культурної репрезентації України у світовому культурному просторі.

Проблематика української традиційної вишивки та народного костюма була предметом наукових досліджень багатьох українських мистецтвознавців, етнографів і культурологів. Значний внесок у вивчення цього питання зробили праці Т. Кара-Васильєвої, О. Косміної, Г. Стельмахук, Є. Антоновича та інших дослідників. У цих роботах розглянуто історичні витоки української вишивки, її регіональні особливості, художні засоби та семантику орнаментальних мотивів [1; 2; 3]. Однак у сучасних наукових дослідженнях дедалі більше уваги приділяється осмисленню вишитої сорочки як соціокультурного символу, засобу формування національної ідентичності [8], що функціонує не лише у традиційному середовищі, але й у сучасному культурному просторі.

Метою дослідження є аналіз вишитої сорочки як художньо-культурного феномену української традиції, а також визначення її ролі у формуванні національної ідентичності та культурної репрезентації українського народу.

Українська вишита сорочка є одним із найдавніших елементів народного костюма, формування якого відбувалося протягом тривалого історичного періоду. Археологічні знахідки та етнографічні матеріали свідчать про існування традиції орнаментування одягу на території України ще у давньослов'янський період. Орнаментальна система української вишивки сформувалася під впливом міфологічних уявлень та космогонічних моделей традиційного світогляду.

Орнаменти, що прикрашають вишиті сорочки, являють собою складну систему символів, які мають не лише декоративне, а й семантичне значення. Геометричні елементи – ромби, квадрати, хрести, ламані лінії – у традиційній культурі символізували ідеї родючості, безперервності життя та гармонії

світобудови. Рослинні мотиви, що часто використовувалися у композиціях вишивки, уособлювали життєву силу, оновлення та зв'язок людини з природою [2]. Таким чином, орнамент виступав своєрідним культурним кодом, у якому закладено світоглядні уявлення та духовні цінності українського народу.

Однією з характерних особливостей української вишивки є її регіональна різноманітність. У процесі історичного розвитку сформувалися локальні художні традиції, що відрізняються техніками виконання, орнаментальними мотивами та колористичними рішеннями. Так, для Полтавського регіону характерна вишивка білими нитками, виконана технікою гладі, що відзначається стриманістю та витонченістю орнаменту. У Карпатському регіоні поширені яскраві кольорові композиції з геометризowanymi мотивами, які вирізняються динамічністю та декоративною насиченістю. Подільські вишивки здебільшого ґрунтуються на контрастному поєднанні чорного і червоного кольорів, що надає орнаменту виразної графічності [3; 7].

Таке різноманіття художніх форм свідчить про високий рівень розвитку народного декоративно-ужиткового мистецтва та багатство культурних традицій українського народу. Водночас регіональні особливості вишивки відображають історичні, соціальні та культурні умови формування локальних спільнот.

Упродовж історичного розвитку українського суспільства вишита сорочка набула значення важливого символу національної культури. Особливо виразно ця функція проявилася у період національного відродження XIX–XX століть, коли інтерес до народної традиції значно зріс серед представників української інтелігенції. У цей час вишиванка почала сприйматися не лише як елемент традиційного одягу, а як символ культурної спадкоємності та національної самоідентифікації [4].

У сучасному культурному просторі вишита сорочка зберігає своє символічне значення, водночас набуваючи нових функцій. У контексті глобалізації та активної міжкультурної комунікації вона перетворюється на важливий засіб культурної репрезентації України. Традиційні орнаментальні мотиви дедалі частіше інтегруються у сучасний дизайн одягу, що сприяє популяризації української культури на міжнародному рівні.

Крім того, у новітній історичний період вишиванка стала символом громадянської єдності та національної солідарності. Масове використання вишитих сорочок під час культурних та суспільних подій свідчить про її функціонування як знакового елемента культурної ідентичності та соціальної комунікації.

Отже, українська вишита сорочка є не лише складовою традиційного костюма, але й важливим художнім та соціокультурним явищем. Вона поєднує у собі естетичні, історичні та символічні аспекти народної культури, виступаючи носієм культурної пам'яті та етнічної ідентичності. У сучасному культурному просторі вишита сорочка виконує функцію важливого символу

українства, що сприяє збереженню національних традицій та утвердженню української культури у світовому контексті.

Список використаних джерел:

1. Захарчук-Чугай Р.В., Антонович Є.А. Українське народне декоративне мистецтво : навчальний посібник. К.: «Знання», 2012. 342 с.
2. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. Київ: Либідь, 2002. 158с.
3. Косміна О. Традиційне вбрання українців. Київ: Балтія-Друк, 2008. 160с.
4. Стельмахук Г. Українське народне вбрання. Львів: Априорі, 2013. 256с.
5. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки. Київ: Мистецтво, 2008. 464с.
6. Зузяк Т.П., Марущак О.В., Плазовська Л.В., Савчук І.В. Народне мистецтво Поділля: навчальний посібник для студентів ЗВО. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2019. 240 с.
7. Красильникова І.В., Божок І.О., Бурнос Є.О. Мистецький потенціал клембівських вишивок як засіб творчого розвитку майбутніх вчителів технологій. Зб. наук. праць: *Проблеми та інновації в мистецькій, технологічній та професійній освіті* / Т.П. Зузяк (голова) та [ін.]. Вінниця, 2025. Вип. 5 С.21 - 24.
8. Волотовська Т.П., Красильникова І.В., Ратушняк Н.М. Формування національної ідентичності через цифрові гуманітарні технології і українській освіті. *Академічні візії*. № 53, 2026.
9. Красильникова І.В., Андросович В.В., Довгань А.І. Традиційна подільська орнаментика в народному декоративно-ужитковому мистецтві. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених: Збірник наукових праць*. / С.Д. Цвілик (голова) [та ін.]. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2024. Вип.3. С. 26-29.
10. Марущак О., Зузяк Т., Соловей В., Кізім С. Синергія цифрових технологій та засобів національного орнаменту у формуванні естетичних уявлень фахівців культури та мистецтва. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 9(15). С. 770-781. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-770-781](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-770-781)

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.10>

Віктор Соловей,
<https://orcid.org/0000-0003-0373-6008>
Мирослава Зух
м. Вінниця, Україна

e-mail: victorsolovey79@gmail.com

МОЗАІЧНЕ ПАННО В УКРАЇНСЬКОМУ МОНУМЕНТАЛЬНО-ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.

Анотація. У тезах розглядається розвиток мозаїчного панно в українському монументально-декоративному мистецтві як явища, що поєднує архітектуру, образотворче мистецтво та культурну символіку. Простежено історичну еволюцію мозаїки від сакральних пам'яток доби Київської Русі до її активного використання в міському середовищі ХХ–ХХІ століть. Особливу увагу приділено художньо-стильовим особливостям мозаїчного панно, його символічному змісту та ролі у формуванні культурної пам'яті. Наголошено на сучасних тенденціях переосмислення традицій, а також на актуальності проблеми збереження та реставрації мозаїчної спадщини.

Ключові слова: мозаїчне панно, монументально-декоративне мистецтво, українське мистецтво, смальта, сакральне мистецтво, синтез мистецтв, культурна спадщина, сучасні інтерпретації.

Abstract. This paper examines the development of mosaic panels in Ukrainian monumental and decorative art as a phenomenon that combines architecture, the visual arts and cultural symbolism. The historical evolution of mosaics is traced from the sacred monuments of the Kyivan Rus' era to their active use in the urban environment of the 20th–21st centuries. Particular attention is paid to the artistic and stylistic features of mosaic panels, their symbolic meaning and role in shaping cultural memory. The article highlights contemporary trends in the reinterpretation of traditions, as well as the relevance of the issue of preserving and restoring the mosaic heritage.

Keywords: mosaic panel, monumental and decorative art, Ukrainian art, smalt, sacred art, synthesis of the arts, cultural heritage, contemporary interpretations.

Мозаїчне панно в українському мистецтві є одним із найвиразніших проявів синтезу архітектури та образотворчої творчості. Воно поєднує в собі декоративність, символічність і глибоку ідеологічну насаженість, виступаючи не лише елементом оздоблення простору, а й засобом формування культурної пам'яті. Впродовж століть мозаїка в Україні зазнавала трансформацій, зберігаючи при цьому зв'язок із традицією та відкриваючись до нових художніх інтерпретацій.

Історія мозаїчного мистецтва на українських землях бере початок ще з часів Київської Русі. Саме тоді, під впливом візантійської культури, формуються перші високохудожні зразки мозаїки. Найвідомішими пам'ятками цього періоду є мозаїки Софійського собору в Києві, які демонструють надзвичайно високий рівень технічної майстерності та духовної виразності.

Мозаїка в цей період мала передусім сакральний характер. Вона прикрашала храми, створюючи особливий простір, де світло, колір і образи взаємодіяли, формуючи атмосферу піднесеності. Використання смальти - кольорового скла - дозволяло досягати глибини та сяйва, що підсилювало символічний зміст композицій.

Візантійська традиція, однак, не була механічно перенесена на український ґрунт. Місцеві майстри адаптували її, надаючи образам більшої емоційності та м'якості. Уже в цей період можна говорити про зародження власної художньої мови, яка згодом розвиватиметься у різних формах.

Після занепаду Київської Русі традиція мозаїки частково переривається, поступаючись місцем фресковому живопису та іконопису. Проте інтерес до мозаїки не зникає остаточно. В епоху бароко та пізніше вона знову починає привертати увагу, хоча вже в інших формах.

Особливого розвитку мозаїчне панно набуває у ХХ столітті, коли воно стає важливим елементом монументально-декоративного мистецтва. У цей період мозаїка виходить за межі сакрального простору і активно інтегрується в міське середовище - прикрашає фасади будівель, інтер'єри громадських установ, станції метро, культурні заклади.

Цей процес пов'язаний із загальними тенденціями розвитку мистецтва, зокрема з ідеєю синтезу мистецтв. Архітектура, живопис і декоративне мистецтво починають розглядатися як єдина система, у якій кожен елемент доповнює інший.

Окремого розгляду заслуговує розвиток мозаїчного панно в радянську добу. Саме тоді воно стає масовим явищем і набуває особливої ідеологічної функції. Мозаїки прикрашали школи, заводи, палаци культури, житлові будинки, виконуючи роль візуальної пропаганди.

Тематика цих панно часто була пов'язана з ідеями праці, прогресу, науки, колективізму. Водночас українські художники зуміли зберегти у своїх роботах національні мотиви, використовуючи традиційні орнаменти, кольорові поєднання, символіку.

Цікаво, що навіть у межах жорстких ідеологічних рамок митці знаходили можливості для творчого самовираження. Вони експериментували з формою, кольором, композицією, створюючи роботи, які виходили за межі суто пропагандистського мистецтва.

Мозаїчне панно має низку специфічних рис, які відрізняють його від інших видів мистецтва. Насамперед це техніка виконання - використання дрібних елементів (тесер), з яких складається зображення. Це вимагає особливої точності та продуманості композиції.

Колір у мозаїці відіграє ключову роль. Завдяки використанню смальти або інших матеріалів художник може досягати різноманітних ефектів - від яскравого сяйва до стриманої глибини. Світло, відбиваючись від поверхні мозаїки, створює динаміку, яка змінюється залежно від кута зору.

Ще однією важливою рисою є монументальність. Мозаїчні панно зазвичай мають великі розміри і сприймаються у взаємодії з архітектурним середовищем. Вони не існують ізольовано, а є частиною простору, впливаючи на його сприйняття.